

ІНТЕРПРЕТАЦІЙНО-ВИКОНАВСЬКІ УМІННЯ ЯК ПРОФЕСІЙНЕ НАДБАННЯ МУЗИКАНТА-ПІАНІСТА

Мамикіна Анжеліна Іванівна,

старший викладач кафедри музично-інструментальної підготовки
Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського
ORCID ID: 0000-0001-5410-8461

У статті теоретично обґрунтовано значимість та сутність інтерпретаційно-виконавських умінь у фортепіанній підготовці піаніста, як важливе професійне надбання та показник спроможності до виконавсько-педагогічної діяльності. Розглядається специфіка інтерпретаційно-виконавських умінь та їх функціонування у комплексному формуванні означених умінь. Мета статті полягає в теоретичному обґрунтуванні інтерпретаційно-виконавських умінь, визначенні їх особливостей та ролі у професійній підготовці майбутніх викладачів фортепіано. У теоретичному дослідженні сформульовано сутність виконавсько-стильових умінь як професійне інтегроване надбання піаніста в процесі опрацювання музичних творів, що ґрунтується на теоретичних (структура твору, історичний контекст, стиль, жанр, фактура тощо) та практичних знаннях (виконавських навичках), які трансформуються відповідно до особистісно-духовного потенціалу, індивідуальних властивостей і спеціальних здібностей особистості; спрямовані на розкриття і втілення смислового контенту музичного твору. Охарактеризовано художній сегмент виконавської інтерпретації, де художність є сутністю ознак, властивостей, характеристик і структурних елементів, за них музика виявляється через свідомість і мислення, як засіб пізнання і відображення дійсності, як художня форма і художній зміст, як художній процес і художній образ. Розглянуто поетапний процес інтерпретації музичного твору та вказано на ключові аспекти теорії і практики під час здійснення інтерпретаційної діяльності музиканта-піаніста. Підкреслено, що інтерпретаційно-виконавські уміння складне інтегроване утворення, тому може бути розглянуто як комплекс умінь (герменевтичні, креативні, виконавські, рефлексивні). Акцентується увага на синтезованому утворенні інтерпретаційно-виконавських умінь: художньо-смиловому аспекті та виконавському, які цілісно характеризують виконавську майстерність піаніста та його професійні якості. Запропоновано шляхи розв'язання проблеми організації виконавського процесу з метою набуття професійно необхідних умінь піаністу під час навчання у закладі вищої освіти.

Ключові слова: інтерпретація, художня інтерпретація, виконавські уміння, виконавські навички, піаніст, фортепіанна підготовка.

Mamykina Anzhelina. Interpretation and performance skills as a professional acquisition of a musician-pianist

The article theoretically substantiates the significance of interpretative and performance skills in the piano training of a pianist as an important professional asset and an indicator of their capability for performing and pedagogical activities. It examines the specifics of interpretative and performance skills and their functioning in the comprehensive development of these skills. The aim of the article is to theoretically justify interpretative and performance skills, to define their characteristics and role in the professional preparation of future piano teachers. The theoretical research formulates the essence of performance-stylistic skills as a professional integrated asset of the pianist in the process of working on musical works, which is grounded on theoretical knowledge (structure of the piece, historical context, style, genre, texture, etc.) and practical knowledge (performance skills) that transform according to the personal and spiritual potential, individual properties, and special abilities of the personality; aimed at revealing and embodying the meaningful content of the musical work. The artistic segment of performance interpretation is characterized, where artistry is the essence of the features, properties, characteristics, and structural elements through which music is manifested through consciousness and thought, as a means of cognition and reflection of reality, as artistic form and artistic content, as an artistic process and artistic image. The step-by-step process of interpreting a musical work is considered, highlighting the key aspects of theory and practice during the interpretative activity of the musician-pianist. It is emphasized that interpretative and performance skills are a complex integrated formation and can be seen as a set of skills (hermeneutic, creative, performance, reflexive). Attention is drawn to the synthesized formation of interpretative and performance skills: the artistic-meaning aspect and the performance aspect, which holistically characterize the performing mastery of the pianist and their professional qualities. The article proposes ways to solve the problem of organizing the performance process to acquire the professionally necessary skills for pianists during their studies in higher education institutions.

Key words: interpretation, artistic interpretation, performance skills, performance techniques, pianist, piano training.

Вступ. Важливою складовою професійної діяльності музиканта-піаніста є виконавські навички та уміння. У процесі навчання здобувач удосконалює попередньо сформовані навички гри на музичному інструменті та розвиває виконавські уміння, які є наслідком опанування теоретичних, мистецтвознавчих, методичних, педагогічних та практичних знань. У рамках комплексного навчання поступово формується професійна обізнаність, а також набирається практичний досвід.

Професійна спроможність робить фахівця, здібним до наукової діяльності, виконавства та інтеграції у глобальний культурний простір в галузі мистецтва та за її межами. Серед низки існуючих професійних умінь виокремимо ті, які мають художньо-сміслову значення у розкритті контенту музичного твору – інтерпретаційно-виконавські уміння. Саме вони актуалізують дешифрування, розуміння семантики музичної мови, розуміння усіх складових фортепіанної фактури та їх

функціонального навантаження, що цілісно утворює інтерпретаційно-виконавський процес піаніста-виконавця, піаніста-викладача.

Матеріали та методи. Екскурс наукових досліджень у сфері музичного мистецтва свідчить, що питання виконавської підготовки та шляхи її удосконалення не втрачають актуальності. Навпаки, даний напрям розширює свої межі на основі залучення психологічної сфери та висвітлення її ролі у виконавському процесі. Так науковці порушують питання емоційного і раціонального компоненту у виконавському процесі (А. Душний, В. Заєць, О. Заєць), музичного та фахового мислення (І. Пяськовський, В. Самітов), психотехніки (А. Душний, В. Заєць, О. Заєць), психологічного аспекту формування виконавської художньої майстерності (В. Білоус, І. Полубоярина) та виконавської інтерпретації (Т. Сирятська).

Взагалі проблема формування виконавських умінь і навичок розглядається у різних комбінаціях відповідно конкретних виконавських завдань, які має вміти вирішувати музикант, саме: артикуляційні уміння (Лу Чен), інтерпретаційні уміння (В. Крицький, Г. Падалка), поліфонічні уміння (Хань Ле), музично-слухові уявлення як професійне уміння (А. Грінченко, О. Щербініна), уміння рухової координації (О. Гройсман, С. Корлякова).

Проблема виконавської інтерпретації музичних творів була об'єктом дослідження багатьох вітчизняних і закордонних вчених, а саме: мистецтвознавців (Ю. Вахраньов, Бай Бінь, О. Маркова, В. Москаленко, Шен Юєн), науковців у сфері мистецької педагогіки (А. Болгарський, А. Козир, В. Крицький, О. Ляшенко, О. Олексюк, М. Петренко, М. Ткач). Наприклад, Н. Жукова розглядала інтерпретацію як один з компонентів музичної творчості; В. Москаленко займався теоретичними і методичними аспектами музичної інтерпретації; В. Крицький досліджував процес формування умінь художньої інтерпретації у студентів музичних факультетів вищих навчальних закладів.

Також вчені-музиканти (Г. Падалка, О. Полатайко, О. Щолокова) розглядають інтерпретацію у художньо-педагогічному аспекті. Зокрема, Г. Падалка звертає увагу на виховний вплив художньої інтерпретації і вказує на важливість створення середовища для сприйняття музики слухацькою аудиторією. О. Щолокова також підкреслює важливість умов щодо демонстрації музичного матеріалу під час створення художньо-педагогічної інтерпретації, яка, на думку О. Полатайко, є тлумачення художнього образу через емоційне й інтелектуальне розуміння музичного твору.

Незважаючи на значну кількість робіт з питань інтерпретації, існує необхідність розглянути інтерпретаційно-виконавські уміння через розуміння контенту музичної фактури та технічне її втілення. Саме практичний аспект у даному конструкті актуалізує проблему дослідження.

Мета статті полягає в теоретичному обґрунтуванні інтерпретаційно-виконавських умінь, визначенні їх особливостей та ролі у професійній підготовці майбутніх викладачів фортепіано.

Завдання: розкрити сутність та специфіку інтерпретаційно-виконавських умінь піаністів в процесі навчання гри на фортепіано.

Методологію дослідження становлять системний, аксіологічний, мистецтвознавчий підходи та теоретичні методи: аналіз психолого-педагогічної, виконавської та мистецтвознавчої літератури з метою визначення концептуальних положень з проблеми дослідження; ознайомлення з навчальними посібниками, методичною літературою задля виявлення ролі інтерпретаційних умінь у виконавському процесі піаніста. **Результати дослідження.** Уміння здійснювати виконавську інтерпретацію музичних творів є одним із головних завдань піаніста в процесі навчання гри на фортепіано у вищому навчальному закладі. Тому теоретично з'ясуємо специфіку інтерпретаційно-виконавських умінь та визначимо їх сутність.

У довідкових джерелах поняття «інтерпретація» (лат. *interpretatio*, від *interpretar* – роз'яснюю, перекладаю) трактується як: «дешифрування чи моделювання однієї системи (тексту, твору) в іншій – конкретніше визначеній, зрозумілішій чи загальноприйнятій»; у мистецтві – «творче виконання художнього твору, що ґрунтується на самостійному тлумаченні виконавця» [2]; у музичному виконавстві – «індивідуально-образне тлумачення виконавцем об'єктивної композиторської інформації, що характеризується рисами ідеально-уявного бачення предмета трактування» [3, с. 75].

Дешифрування нотного тексту у музичному мистецтві пов'язано з умінням перекладати знакову мову музичної тканини, через розуміння її семантично-риторичного контексту на музичну, вербальну, виконавську інтерпретацію, що і визначає основний напрям даного поняття у галузі мистецтвознавства. Як творчий процес музиканта, інтерпретація є «цілісним утворенням, що характеризується єдністю та взаємозв'язком кількох складників», серед яких виокремлюються «текстуальна (індивідуально авторська), змістова (історична) та психологічна інтерпретації» [5, с. 18]. Для всебічної інтерпретації музичного твору важливим є «ретроспективне вивчення художніх творів» та активна індивідуальна позиція інтерпретатора, його духовність, інтелект, досвід спілкування з мистецтвом [5, с. 16]. Тож інтерпретаційне прочитання мистецького твору представляє собою духовно-особистісне відображення, яке відтворює реальність через її естетичне «прочитання» та розуміння, створюючи образно-музичні картини й викликаючи психологічні стани. Це продуктивний процес художньої творчості, тому що він є віддзеркаленням авторського погляду через художні образи, уявлення, символи та знаки, що відповідають естетичним почуттям та ставленню до навколишнього середовища.

Варто зазначити, процес трактування творів музичного мистецтва на рівні особистого розуміння твору та його звукового втілення належить музиканту, зокрема піаністу. Він не лише відтворює нотний текст, а пропонує власний погляд на музичний контент твору. Тому саме виконавська інтерпретація є головною і результативною в інтерпретаційному підході та важливою скла-

довою педагогічної музичної діяльності. Як зазначає дослідник Чень Бо, виконавське інтерпретування – це «індивідуально неповторне і суб'єктивно виражене естетичне відображення дійсності у внутрішньому світі», а також «у різноманітних формах зовнішньої особистісної активності музиканта-виконавця» [6, с. 19].

Сутнісною змістовною ознакою виконавської інтерпретації є художність. Як інтегральне явище, художність є «раціональною сутністю ознак, властивостей, характеристик і структурних елементів», за них музика виявляється через свідомість і мислення, як «засіб пізнання і відображення дійсності, як художня форма і художній зміст, як художній процес і художній образ» [3, с. 76]. Виконавець повинен вміти аналізувати і зануритися в музичний матеріал, усвідомити його цінність, співпереживати те, що створено автором, знаходити відповідні виконавські засоби передачі образного змісту та доносити його до слухачів. Таким чином, інтерпретація є тим творчим актом, який пов'язує композитора, виконавця та слухача у єдине художнє ціле. Цей діалог не обмежується тільки зіграною музикою, але включає взаємодію всіх учасників художнього процесу, підкреслюючи їх суб'єктивність і індивідуальність у сприйнятті та створенні музики. На думку Д. Юника, «твори, створені людиною, мають у собі відбиток її духовної діяльності і містять певний сенс, а його виявлення та розуміння має суб'єктивний характер» [7, с. 149]. За слова В. Корзун, інтерпретація вимагає індивідуального підходу та активного ставлення до музичного твору, а також передбачає наявність у виконавця власного творчого задуму [3, с. 74]. Для таких цілей постать виконавця набуває особливої значимості і на перший план виходять індивідуальність, інтелектуальні можливості, життєвий та професійний досвід.

Взагалі процес інтерпретації музичного твору можна розподілити на декілька етапів. На першому етапі, коли музикант вивчає нотний текст, важливе розуміння його структури та виразних засобів. Аналітична діяльність включає у собі вивчення музичного матеріалу, визначення образно-сислової сфери через призму історично-культурного пласту, стилевих особливостей композитора. Виокремлення жанрових атрибутів, риторичних фігур та семантичних одиниць музичного тексту, стилістичних знаків. У цьому процесі музикант використовує герменевтичні вміння, які допомагають отримати смислові елементи музичного тексту та інтерпретувати їх відповідно конкретному стилю.

Другий – етап втілення інтерпретації, де здійснюється перенесення аналітичних знахідок у виконання. Передбачається технічне засвоєння нотного тексту у відповідності з образним змістом твору; визначення інтонаційної фабули твору; виявлення логічних вершин інтонацій та кульмінацій як по частинам так і всього твору; розв'язання виконавських труднощів за допомогою технічних прийомів та способів, які відповідають образному змісту та засобам виразності цього твору. Так, Н. Горюхіна виділяє інтонаційність як «ключовий феномен інтерпретації», вказуючи на те, що «поетична стилістика слугує засобом її осягнення». На думку вче-

ної, основою музичного тексту є «сутність інтонації в її індивідуальному художньому перевтіленні». Вона зазначає, що наявність таких компонентів, як «зв'язок і взаємодія елементів, суттєво зумовлює цінність музики як мистецького явища», оскільки саме через ці взаємозв'язки розкривається глибина музичного твору [1, с. 87]. Цілісно формується художній образ і виконавський план. Тут важливою є творча складова: музикант повинен не просто відтворити написане, а створити власне бачення твору. Креативні вміння відіграють ключову роль, оскільки вони дозволяють інтегрувати особистий досвід музиканта із задумом композитора та створити унікальну виконавську інтерпретацію.

На етапі власного оцінювання виконання музичного твору також є важливою. Для успішної реалізації контролю музикант повинен мати високорозвинені рефлексивні вміння. Вони не тільки допомагають дозволяють контролювати спираючись на слухове, а й вносити необхідні корективи у процес виконання. Такого роду самоконтроль передбачає внутрішню роботу над собою, що включає аналіз подачі своїх емоцій, інтерпретації та взаємодії з інструментом. Отже, процес інтерпретації є результатом синтезу аналітичної й творчої діяльності, сукупності художніх і технічно-виконавських факторів, а також рівня її трактування змістовності. Вона є тією ланкою між виконанням та усвідомленням художнього задуму, що допомагає піаністу досягати рівня майстерності та глибини сприйняття музичного твору.

У дисертаційному дослідженні Чень Бо вказує на ключові положення теорії і практики інтерпретаційної діяльності студентів, а саме:

- «цілісно-творче розуміння музичного твору і його суб'єктивно-особистісне відтворення»;
- «розгляд інтерпретації як фундаментальної операції мислення»;
- «опора на життєвий досвід, навички»;
- «усвідомлення виконавцем своєї значимості як інтерпретатора»;
- «виділення однієї з головних рис музичного виконавства»;
- «використання емоційної пам'яті»;
- «комбінування роботи уявлення виконавця в процесі виконавсько-інтерпретаційної діяльності» [6, с. 41].

Зазначимо, що виконання вищезазначеного неможливо без практичних навичок та умінь виконавського порядку. Виконавець повинен мати та удосконалювати:

- технічні навички: прийоми гри різних видів технік, артикуляційні, координаційно-рухові навички;
- слухові навички: аналізувати та коректувати власну гру, вміти сприймати фактуру відповідно її особливостям (по горизонталі, вертикалі, поліфонічні пласти), застосовувати педалізацію, активізувати слухові уявлення, розвивати інтонаційний, тембро-динамічний, ладо-гармонічний, метро-ритмічний, поліфонічний слух;
- піаністично-виразні елементи: туше та інтонаційну різноманітність, динамічну градацію, імітувати різні тембри інструментів на фортепіано, вільно володіти засобами музичної виразності.

Разом дані елементи формують виконавські уміння піаніста, які формують здатність свідомо та точно виконувати музичні фрази, передавати емоції, зміст та характер твору. Зазначені у теоретичному дослідженні інтерпретаційно-виконавські уміння об'єднують художньо-смысловий аспект та виконавський. Цілісно вони характеризують виконавську майстерність піаніста та його професійні якості.

Відповідно темі дослідження визначаємо інтерпретаційно-виконавські уміння як професійне інтегроване надбання піаніста в процесі опрацювання музичних творів, що ґрунтується на теоретичних (структура твору, історичний контекст, стиль, жанр, фактура тощо) та практичних знаннях (виконавських навичках), які трансформуються відповідно до особистісно-духовного потенціалу, індивідуальних властивостей і спеціальних здібностей особистості; спрямовані на розкриття і втілення смислового контенту музичного твору. Інтерпретаційно-виконавські уміння складне інтегроване утворення тому може бути розглянуто як комплекс умінь:

- герменевтичні (тлумачення та розуміння смислу музичного тексту);
- креативні (побудова власної художньої концепції музичного твору);
- виконавські (втілення художньої концепції музично-виконавськими засобами);
- рефлексивні (оцінка практичної реалізації художньої концепції).

Взагалі, фортепіано є багатим інструментом, на ньому можна виконати будь-які твори стилів, жанрів та форм, відтворити цілісну фактуру будь-якого музичного твору – від інструментальної чи вокальної п'єси до монументальної партитури, що не завжди можна зро-

бити на іншому інструменті. Можливість чути та відтворювати на фортепіано різноманітні твори цілком сприяє розвитку у студентів музичного слуху, творчого мислення, художньої культури, ерудиції та створює сприятливі умови для занять художньою інтерпретацією музичних творів. Базовим сегментом інтерпретаційно-виконавських умінь, як результат практики, навчання та емоційного сприйняття музики є виконавський досвід.

Висновки. Інтерпретаційно-виконавські уміння смисловою ланкою у здійсненні інтерпретаційно-виконавського процесу піаніста. І визначаємо їх

як професійне інтегроване надбання піаніста в процесі опрацювання музичних творів, що ґрунтується на теоретичних (структура твору, історичний контекст, стиль, жанр, фактура тощо) та практичних знаннях (виконавських навичках), які трансформуються відповідно до особистісно-духовного потенціалу, індивідуальних властивостей і спеціальних здібностей особистості; спрямовані на розкриття і втілення смислового контенту музичного твору. Оскільки дані уміння не є вродженою рисою, а формуються в процесі навчання під впливом різних чинників, це вміння повинно стати об'єктом цілеспрямованого розвитку. Ефективність цього процесу залежить від надання студентам дидактично та художньо доцільних знань щодо вивчених творів під час роботи над ними; від цілеспрямованого формування узагальнених прийомів музично-виконавської діяльності, які базуються на логіці художньо-інтерпретаційного процесу; а також від поетапного формування способу музично-виконавської діяльності у напрямку від вербально-аргументованого тлумачення до музично-виконавської інтерпретації.

Література:

1. Горюхіна Н. О. Нариси з питань музичного стилю та форми. Київ: Музична Україна. 1985. 112 с.
2. Інтерпретація: Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс]. Режим доступу : <https://esu.com.ua/article-12420>
3. Корзун В. В. Художня інтерпретація музичних творів як вищий щабель виконавської майстерності. *Наукові записки*: Серія: Педагогічні науки: НПУ імені М. П. Драгоманова. 2014. Вип. 120. С. 74–79.
4. Крицький В. М. Формування уміння художньої інтерпретації у студентів музичних факультетів педагогічних закладів вищої освіти : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01; Київ, 1999. 20 с.
5. Ляшенко О. Художньо-педагогічна інтерпретація музичного твору в професійній підготовці майбутніх учителів музики: автореф. дис. ... канд. пед. наук; 13.00.04. Київ. 2001. 22 с.
6. Чень Бо Формування готовності майбутнього вчителя музики до виконавсько-інтерпретаційної діяльності у процесі інструментального навчання : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02; Київ, 2017. 236 с.
7. Юник Д. Г. Виконавська надійність митців музичного мистецтва: концептуальний аспект : Теорія та методика мистецької освіти. Київ: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2011. С. 121–150.

References:

1. Horiukhina N. O. (1985). *Narysy z pytan muzychnoho stylu ta formy*. [Essays on musical style and form]. Kyiv: Muzychna Ukraina – Kyiv: Musical Ukraine. 112 p. [in Ukrainian]
2. Interpretatsiia: Entsiklopediia Suchasnoi Ukrainy [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu [Interpretation: Encyclopedia of Modern Ukraine] <https://esu.com.ua/article-12420>
3. Korzun V. V. (2014). *Khudozhnia interpretatsiia muzychnykh tvoriv yak vyshchyi shchabel vykonavskoi maisternosti*. [Artistic interpretation of pieces of music as higher stage of performance trade]. *Naukovi zapysky: Seriia: Pedagogichni nauky* [Scientific notes: Series: Pedagogical sciences]. V.120. pp.74-79 [in Ukrainian]
4. Krytskyi V. M. (1999). *Formuvannia uminnia khudozhnoi interpretatsii u studentiv muzychnykh fakultetiv pedagogichnykh zakladiv vyshchoi osvity* [Formation of the skill of artistic interpretation in students of music faculties of pedagogical institutions of higher education]: avtoref. dys. ... kand. ped. nauk [autoref. dis. ... candidate ped. of science]: 13.00.01; Kyiv, 20 s. [in Ukrainian]

5. Liashenko O. (2001). Khudozhno-pedahohichna interpretatsiia muzychnoho tvoruu v profesiinii pidhotovtsi maibutnikh uchyteliv muzyky [Artistic and pedagogical interpretation of a musical work in the professional training of future music teachers]: avtoref. dys. ... kand. ped. nauk [autoref. dis. ... candidate ped. of science]: 13.00.04; Kyiv, 22 p. [in Ukrainian]

6. Chen Bo (2017). Formuvannia hotovnosti maibutnoho vchytelia muzyky do vykonavsko-interpretatsiinoi diialnosti u protsesi instrumentalnoho navchannia. [Formation of the future music teacher's readiness for performance and interpretation activities in the process of instrumental training]. dys. ... kand. ped. nauk [dis. ... candidate ped. of science]: 13.00.02; Kyiv. 236 p. [in Ukrainian]

7. Yunyk D. H. (2011). Vykonavska nadiinist myttsiv muzychnoho mystetstva: kontseptualnyi aspekt [Performance reliability of musical artists : conceptual aspect]: Teoriia ta metodyka mystetskoi osvity [Theory and methodology of art education] Kyiv pp. 121-150 [in Ukrainian]